

Atuagaq nutaaq

Puigukkat ataaseq eqqaamasaaq

Hal: 1909-mi 1912-imilu Norgemioq inu-
usuttoq nipilersornermik ilisimatusar-
toq Christian Refsaas, kingorna Leden-
imik knguliaqutaqalersoq Uumman-
nap Upernaviullu piglsaanni angalavoq
taamanl Immiussissutit pitsaanersaat,
Thomas Alva Edisonip nassaavisa ilaat
phonographi nassarlugu, immiussissu-
taallunilu oqaluttartooq. Atuakkalli ka-
laallisooraa allattut taavaat 'assiliis-
sutiliaa', assiliissutaanngilarli.

Christian Leden immiussiinnanngilaq,
angerlarami immiussami nipitaat nuu-
siorpai, taakkuali nipilersornermik ilisi-
matuup Michael Hauserip atuakkamik al-
laqataasup iluarivinngilai nuusioriaatsit
taamani ilisimaneqartut kisiisa tunnga-
vigimmagit, immiussami inuit nipimik
atuinerat allaanerusoq immikkut malun-

naqusernagu.

Ledenip saniatigut allanik aamma im-
miussisoqartarsimavoq, soorlu Knud
Rasmussenikkut taamaaliorsimasut, ki-
siannili immiussaralui angallanneqar-
nerminni poortornerliugaallutik atorsin-
naajunnaarsimapput, aammali Østrigi-
mioq Rudolf Trebitsch katersaqarsima-
voq ukiorpassuarni arajutsineqarlutik
Østrigimi katersugaasiviit ilaanni unin-
ngaannartunik.

Immiussat

Atuagaq pisiarigakku apeqqtigigaluar-
para cd-mik ilaqannginnersoq, ajoraluar-
tumillu atuagaarniap ilaqanngitsutut
taammagu atuakkap atuarnerani atit siu-
mukkakka tunngavigalugit qarasaasiami
ujaasigama iluatsitsivunga. Ateq Chri-
stian Leden nassaaralugu ammaraanni

atuakkami eqqartorneqartut tusarnaar-
neqarsinnaasut paasivara.

Atuakkap naggataanl pitsiat allanne-
qarneri najoqqutaralugit erinaat oqaa-
sertaallu malittarineqarsinnaapput. As-
sigiinngialoqaat, ilaat inngerutaapput,
kisiannili akisisup akissutaa arlalinni
ilaagunarani, ilaat ileqqorsuutit, allat so-
qulanermi atorneqartartut kiisalu innge-
rutit uparuaaniutit inuit ileqqussarin-
ngisanik pissusilersorsimatillugit. Mar-
lussuit Upernavik Kujallermiup Angu-
tissussap – Papiup atugai paasissanngi-
vippit qanoq imaqarnersut, angakkup
piserisimannginnerpai.

Arlallit kinguaassiuutitigut atoqati-
giinnermut tunngapput, ataatsit marluul-
lutik nuannisarlutik, soorlu "Paammiga-
mik, passummigamigit, kaatormigami-
git, asallarmigamigii-t". Allat ajoruummi-

simarpalluttut soorlu "Apummaap piuk-kullugit aalakkai, taajai!..", soorluuna pitsiortup Apummak iluarivallaanngikkaa pini angummut allamut atoqqummagit. Kiisalu kinguaassiutinut tunngatillugu ajortuliaq akuerisassaannngilluinnartooq iveqatigiit aappaata uparuartuutaatut atornerqarpoq, ivikkamut annernarunaruinnartumik "Taija-jaa-aa qaa! Qaa! Qaa-qaa! Meeraq kujaqangassiuk?..". tamak-kualu saniatigut aamma arnat piseqarip-put arneriffigitissimanertik akiniarniar-tutut illugu.

Erinaat allatut oqaatigineq ajorna-qaat – tusarnersuliaanngillat. Erinnamik atueriaaseq taamani atuuttoq maanna-mit isigalugu allaavoq, oqaatigisariaqar-luni atoqqilissagaanni sungiukkuminaat-sussaasoq, eqqaanarporli Akilinermit Alaskamiullu qilaatersorlutik erinna-minnik atueriaasiannut qanillattortoq. Ileqqorsuut ataaseq maannamut eqqaa-masaq ilaavoq, tusartarlugu isumaqar-naraluartoq Maniitsormiut imaluunniit Kangaamiormiut pigigaat, tassalu "Inus-sukasingaasiit saneqqutilerakku..", eri-naa taamanerit allaanerungaannngilaq aammalu ilimanarluni erinnerneqarner-mini qallunaanit sunnigaasimassasoq, Qaarsunili immiussaasimammat sumit pinersaq oqaatigiuminaallivoq. Alla maanna puigugaalluinnalersaq aamma Qaarsuni immiussaavoq, "Kikku, sakku umiat..".

Paasimiunaannerpaat pisoqaaner-ugunarput, taallaat tamatigut aallaqqaateqartarlutik, qimiaqartarlutik, 'aaja aaja aja'-mik assigisaanilluunniit. Suna pine-qartoq ersernerluttuaannangajappoq, ilaatigut oqaaseq paasinartoq ataaseq kisimi oqaatigineqartarmat.

Qanoq isummerfissaanerpat?

Ilaannikkut imminut aperinartarpoq siu-litta pissusii tamarmik iluatinnarlutik tammatsaalineqassanersut, aamma ilaa-tigut imminut oqarflignartarpoq pissusi-toqqat ilaat ukiut kingullit 100-t ingerla-neranni inuusut pisariaqartikkunnaarlugit puigornarsimammatigik allatut ajor-nartumik pissusit taamaalisut. Katersat atuarlugit imaallu paasiniaraluarlugit aporfissat amerlaqaat. Eqqarsartaaseq

maanna atugaasoq allaavoq, nunaqarfi-it mikisut ikilerujussuarsimapput, inuil-lu amerliartornerat ilutigalugu uparuaa-nerit erinnerlugit oqaatigineqassarput, allaat inuit imminnut ilisarismaqatigiit-tut ikiliartorlutik.

Immiussat ukiunik 100-innarnik piso-qaatigipput. Takutippaat inngerutitoq-qanik atuineq kuisimasunngorneq uniffi-ginagu ingerlanneqarsimasoq kitaata nunaqarfiini illoqarfiinilu. Tamatuma ilaatigut uppernarunnaarsippaa oqaa-tigineqartartoq ajoqersuisut siulliit ileq-qut tamakku nungutikkaat, allaammi eq-qaamanarpoq radiukkut apersuinerit ilaanni Uummannap pigisaani najuga-lik Ulloriannuaq Kristiansenip apersu-gaa Tittus Mørch inuusunnermi nala-ani ileqqutoqqanik atuisarnernik eqqaa-masaanik, atuakkanilu eqqartorneqarta-annarpoq katerisimaarnermi 1930-kkut ingerlaneranni suli tamakku uummaaril-luurtut. Soorlumi qangatsianngorpoq radiukkut ileqqorsortitaq Uummannat-siarmiu Kaalariit tamatumunngattaq assersuutissaalluortoq.

Atuagaq immikkut soqutiginarpoq, suliarinnittulli cd-mik ilasimannngimmas-suk uggornarpoq, qarasaasiaqanngitsut eqqarsaatigissagaanni.

Immiussisoq

Christian Leden nunani issittuni anga-

lasarsimaqaaq nipinik immiussilluni-lu filmilortarlunilu. 1931-mi Berlinimut nuuppoq Universitetimi atorfeqalerluni. Oqaatigineqartut malillugit Hitlerip pis-saanermik tigusinerata klgorna nazi-stinngorpoq, taamalu nunamini isigine-qarnini taamaaliornermigut aserorlugu. Suliani katersorniarlugit atuaganngor-tinniarlugillu ilungersortarsimagaluar-poq, kisiannili katersaasa ilaat tyskit Norgep ilaanut qaartartunik nakkaatitsi-nerisa ilaanni nungutinneqarsimapput, aammalu katersani kuffertimiittut iluar-sartuunniarlugit pilersaalersorlu kuf-fertia taannarpiat tillinneqarsimavoq. Qujanarli immlussai siulliit Dansk Fol-kemindesamlingip katersugaanut ilaam-mata.

Atuakkap saqqummersinnerani suli-suupput Arnaq Grove, Michael Hauser Hivshu Robert Pearylu. Oqaatsinut pi-ngasunut allassimavaat.

Christian Ledenip Uummannami Upernavimmilu 1909-mi 1912-imilu immiussai

Saqqummersitsisoq: Det Gronlandske Selskab, 2011.

Naqiterneqartoq: Gullanders Bogtrykkeri, Skjern

ISBN: 978 87 87925 44 0

